

Araştırma Makalesi/ Research Article

Atatürk'ün Ölümünün *The New York Times* ve *The Washington Post* Gazetelerinde Yansımaları

İlker Bayram*

(ORCID: 0000-0003-4830-7709)

Makale Gönderim Tarihi
31.01.2025

Makale Kabul Tarihi
26.02.2025

Atıf Bilgisi/Reference Information

Chicago: Bayram, İ., "Atatürk'ün Ölümünün *The New York Times* ve *The Washington Post* Gazetelerinde Yansımaları", *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 10/1 (Mart 2025): 232-261.

APA: Bayram, İ. (2025). Atatürk'ün Ölümünün *The New York Times* ve *The Washington Post* Gazetelerinde Yansımaları. *Vakanüvis-Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 10 (1), 232-261.

Öz

Mondros Mütarekesi'nin ardından başlayan İngiltere, Fransa, İtalya ve Yunanistan'ın işgallerine karşı Mustafa Kemal Paşa'nın liderliğinde, önce vatan işgalden kurtarılmış ve ardından Türkiye Cumhuriyeti Devleti kurulmuştur. Gazi Paşa bu hedefler doğrultusunda hiçbir engel tanımamıştır. Yeni devlet milliyetçi değerler ve Batı değerleri üzerine inşa edilmiştir. Bu yolda destekçileri olduğu gibi, yaptıklarına karşı çıkanlar da olmuştur. Bu süreç hem ülke içinde hem de ülke dışında ilgiyle takip edilmiştir. İlgilenen devletlerden biri de Amerika Birleşik Devletleri'dir. Mustafa Kemal Paşa'nın ülkesi ve vatandaşları için yaptıklarının Amerika'daki yansımalarını belirlemek amacıyla 1851'de kurulan *The New York Times* ve 1877'de kurulan *The Washington Post* gazeteleri incelenmiştir. Atatürk'ün ölümü sonrasında, ilgili gazetelerdeki Atatürk ve Atatürk'ün Türkiye'si için yazılanlar değerlendirilmiştir. Türkiye

* Öğr. Gör. Dr., Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Rektörlük, Türkiye, ilker.bayram@bilecik.edu.tr.

Lecturer, Ph.D., Bilecik Seyh Edebali University, Rectorate, Türkiye.

Cumhuriyeti Devleti'nin kuruluşu aşamasında yaşananların tarafsız bir gözle verilmeye çalışıldığı anlaşılmıştır. Bu değerlendirmeler altı ayrı başlıkta ele alınmıştır. Atatürk'ün ölüm haberinin verilmesi ile birlikte çocukluk yıllarından, eğitim hayatından ve karakterinden bahsedilmiştir. Askerî ve siyasî dâhi olduğu çeşitli örneklerle vurgulanmıştır. Türkiye için öneminin altı çizilmiştir. Yeni cumhurbaşkanının İsmet İnönü'nün olacağı ön görülmüştür.

Anahtar Kelimeler: Mustafa Kemal Atatürk, Türkiye, *The New York Times*, *The Washington Post*, Türk Siyasal Hayatı.

The Reflections of Atatürk's Death in *The New York Times* and *The Washington Post* Newspapers

Abstract

Following the Armistice of Mudros, the homeland was first liberated from occupation against the occupations of England, France, Italy and Greece, under the leadership of Mustafa Kemal Pasha. Then the Republic of Türkiye was established Gazi Pasha did not tolerate any obstacles towards these goals. The new state was built on nationalist and Western values. There were supporters on this path as well as those who opposed what he did. This process was followed with interest both within the country and abroad. One of the states interested was the United States of America. To determine the reflection of what Mustafa Kemal Pasha did for his country and citizens in America, *The New York Times*, founded in 1851, and *The Washington Post*, founded in 1877, were examined. After Atatürk's death, the articles written about Atatürk and Atatürk's Turkey in the relevant newspapers were evaluated. It was understood that an attempt was made to present the events experienced during the establishment of the Republic of Türkiye from an impartial perspective. These evaluations were addressed under six separate headings. Along with the news of Atatürk's death, his childhood, education and character were mentioned. His military and political genius was emphasized with various examples. His importance for Türkiye was underlined. It was predicted that İsmet İnönü would be the new president.

Keywords: Mustafa Kemal Atatürk, Türkiye, *The New York Times*, *The Washington Post*, Turkish Political Life.

Giriş

Mondros Mütarekesi sonrası, ülkenin Mustafa Kemal Paşa liderliğinde işgalden kurtarılması sonrasında Gazi Paşa, önce yeni Türkiye'yi kurmuş ardından dizayn etmiştir. Yeni Türk devletinin şekillenmesi Gazi Paşa'nın öğrencilik yıllarına dayanan hayalleri doğrultusunda gerçekleşmiştir¹. Mustafa Kemal Paşa bu süreçte pek çok engelle karşılaşsa da hedefleri doğrultusunda kararlılıkla çalışmıştır. Cumhuriyet rejimiyle² ülkeyi yönetmek bu hedeflerden biri olmuştur³.

Gazi'nin ölümünden sonra, Türkiye Cumhuriyeti'nin ikinci cumhurbaşkanı seçilen İsmet İnönü ile Atatürk'ün mesai arkadaşlığı Çanakkale Muharebeleri sonrasında İkinci Ordu'da başlamıştır⁴. Ayrıca Mustafa Kemal Paşa, İsmet Paşa'nın İnönü Muharebelerindeki gösterdiği başarılarından dolayı göndermiş olduğu telgrafta; "Siz orada yalnız düşmanı değil, milletin makûs talihini de yendiniz." ifadelerini kullanmıştır⁵. Bununla birlikte Gazi Paşa, bugünkü Türkiye Cumhuriyeti Devleti'nin uluslararası alanda varlığı için oldukça önem taşıyan Lozan Barış Antlaşması için Türkiye'den görevlendirilen heyetin başında İsmet Paşa'nın olmasını uygun görmüştür⁶. Atatürk'ün ölümünden

¹ Mustafa Kemal Paşa'nın, yeni Türkiye'yi kurarken esas aldığı yöntemlerin pek çoğu incelendiğinde İttihat Terakkicilerin politikaları ile benzeştiği görülmektedir. Bk. Abdüllatif Şener, "İttihat Ve Terakki Cemiyetinin İktisadi Ve Mali Politikaları (1908 - 1918)", *Hacettepe Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8/1, Aralık 1990, s. 203-232; Ömer Çiçek, "İttihat ve Terakki Partisi: Tarihsel ve Kuramsal Bir Değerlendirme", *PESA Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5/2, 2019, s.122; Zeki Arıkan, "İttihat-Terakki Ve Kapitülasyonlar", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 5/13, Aralık 2006, s. 217-220.

² Gazi Paşa, bu doğrultudaki emelini, Millî Mücadele'nin hazırlık aşaması olarak kabul edilen bir dönemde, Erzurum Kongresi öncesinde, yakın arkadaşı Mazhar Müfit Kansu'ya da açıklamıştır. Bk. İsmet Giritli, "Atatürk Ve Cumhuriyet", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, XI/33, Kasım 1995, s. 779-807.

³ Görüldüğü üzere Gazi Paşa'nın Türkiye Cumhuriyeti hiç de tesadüfen kurulmamış, bu hedefin gençlik yıllarına dayandığı anlaşılmıştır. Bk. Selman Yaşar, "Atatürk Ve Cumhuriyet", *Kesit Akademi Dergisi*, 7, 2017, s. 54.

⁴ Gazi Paşa, bahsi geçen dönemde 2. Ordu komutanı iken İsmet Paşa ise aynı ordunun kurmay başkanı idi. Bk. <https://www.ismetinonu.org.tr/ataturk-ve-inonu> (12.03.2024).

⁵ *Hâkimiyet-i Milliye*, 3 Nisan 1921, s. 1.

⁶ Metin Tokar, "Atatürk Ve Barış", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 3/9, Temmuz 1987, s. 542.

önceki yıl İsmet İnönü ile münasebetlerinin soğuduğunu, İnönü yerine Celal Bayar'ı başbakanlık makamına uygun görmesinden anlamaktayız⁷. Ancak Türk milleti; devletin kurucusu Mustafa Kemal Paşa'nın, İnönü'ye ne kadar güvendiğinin farkındaydı. Dolayısıyla kurucu liderin ardından gelecek cumhurbaşkanı, İsmet İnönü olmuştur.

Mustafa Kemal Paşa, Mondros Mütarekesi sonrasında görev yaptığı Güney Cephesi'nden payitahta çağırılmıştır. İstanbul'a ulaştığı gün, ülkesini işgal eden İtilaf Devletlerine ait savaş gemilerini gördüğünde; "Geldikleri gibi giderler!" sözlerini sarf etmiştir. Bu ifadelerden, kendisinin; karamsarlığa kapılmayan ve öngörülü bir kişiliğe sahip olduğu anlaşılmaktadır. İngilizlerin baskısıyla hakkında çıkarılan yakalama kararına rağmen çevresindekileri ve halkını Millî Mücadele'ye inandırmasından, kendisinin güçlü bir lider olduğu anlaşılmaktadır⁸. İsmet Paşa da Gazi Paşa'nın; kararlı bir yapıya sahip olduğunu belirtmiştir. Ayrıca verdiği kararları uygulama ve uygulatma konusunda çok tesirli olduğunu ifade etmiştir⁹. Mustafa Kemal Paşa'nın bu özelliklerinin¹⁰ yabancı devletlerde de bilindiği, incelenen gazetelerde yer alan haberlerden anlaşılmıştır. Batı esas alınarak inşa edilen¹¹ Cumhuriyet Türkiye'si'ndeki hedef; halkın bir taraftan Avrupalı gibi dans edebilmesi diğer yandan da zeybek oyununu çok iyi bilmesiydi¹².

Atatürk'ün ölümü sonrasında *The New York Times (TNYT)* ve *The Washington Post (TWP)* gazetelerinde çıkan haberler; Atatürk'ün ölüm haberinin nasıl verildiği, Atatürk'ten sonra Türkiye için nasıl öngörülerde buldukları, Atatürk'ün kişiliği hakkında neler yazıldığı,

⁷ Kadri Unat, "Başbakan Celal Bayar'ın Atina Ziyareti Ve Türk-Elen Munzam Paketi'nin İmzalanması (27-30 Nisan 1938)", *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 9/27, 2021, s. 494.

⁸ İnal Cem Aşkun, "Söylevdeki Kişiliği İle Atatürk", *Atatürk Yolu Dergisi*, 3/11, Ocak 1993, s. 259-270.

⁹ Askerî dehaya sahip birinin siyasi alanda da dâhi olması ender görülen durumlardandır. Bk. Cemal Enginsoy, "Gerçekçi Atatürk", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 9/27, Kasım 1993, s. 514.

¹⁰ Mehmet Özgüneş, "Devlet Adamı Atatürk", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 1/1, Kasım 1984, s. 194.

¹¹ Bekir Tünay, "Atatürk Ve Cumhuriyet", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 3/7, Kasım 1986, s. 160.

¹² R. Hüsrev Gerede, "Atatürk", *Belleten*, 20/80, Ekim 1956, s. 566.

Mustafa Kemal'i askerî açıdan nasıl değerlendirdikleri, Atatürk'ün siyasi tutumları ve devlet adamlığı hakkında ne düşündükleri ve Atatürk'ün Türkiye için önemi konusundaki düşünceleri olmak üzere altı ayrı başlıkta sınıflandırılmıştır.

Bu çalışmada ele alınan Atatürk'ün ölümü, yalnızca Türkiye'de değil aynı zamanda dünya pek çok yerindeki gazetelerde yer bulmuştur. Bu ülkeler arasında bulunan Almanya¹³, İngiltere¹⁴, Macaristan¹⁵, Sovyetler Birliği¹⁶ ve Ukrayna¹⁷'da 10 Kasım'ı konu alan haberlerin incelendiği araştırma makaleleri yazılmıştır. Bununla birlikte *TNYT* ve *TWP* gazetelerinin konu ile ilgili değerlendirmeleri, daha önce akademik bir araştırma makalesinde tespit edilemediğinden, bu makalenin ilgili alana katkı sağlayacağı öngörülmektedir.

Atatürk'ün Ölüm Haberinin Verilmesi

TNYT'nin 11 Kasım 1938 tarihli sayısında; Atatürk'ün 58 yaşında öldüğü, Türklerin yeni cumhurbaşkanını seçeceği bununla birlikte yas tuttukları manşetten belirtilmiştir. Manşet altında yer alan haberin devamında ise Modern Türkiye'nin cumhurbaşkanı ve mimarı Kemal Atatürk'ün, 10 Kasım'da Dolmabahçe Sarayı'nda hayatını kaybettiği yazılmıştır. Ardından Mustafa Kemal'in savaşta aldığı on üç yaradan ve bir dizi suikast girişiminden sağ kurtulduğu ancak karaciğer sirozuna yenik düştüğü ifade edilmiştir. Aynı haberde; Atatürk'ün vefatının, sekiz doktorun imzasını taşıyan bir raporda şu şekilde aktarıldığı belirtilmiştir: *“Dün gece Başkan'ın genel durumu giderek kötüleşti ve 10 Kasım 1938 sabah saat 9.05'te büyük şefimiz derin komada son nefesini verdi.”* Ayrıca Atatürk'ün ölümünden üç dakika sonra, yakın arkadaşlarından olan eski yardımcısı Salih Bozok'un intihar girişiminde bulunduğu, ağır yaralandığı ancak ölmediği yazılmıştır. *“Vefatında*

¹³ Nejla Püren, “Atatürk'ün Ölümünün Almanya'daki Yansımaları”, *Tarih Ve Günce*, 6, Ocak 2020, s. 225-242.

¹⁴ Mustafa Sarı, “The Times Gazetesi'ne Göre Atatürk'ün Vefatı”, *Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Dergisi*, 10/2, 2008, s. 371-382

¹⁵ Melek Çolak, “Atatürk'ün Vefatı Ve Macaristan'daki Yankıları”, *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 19/57, Kasım 2003, s. 1009-1016

¹⁶ Elnur Agayev, “Atatürk'ün Vefatının Sovyet Basınında Yansıması”, *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 11, 2010, s. 131-156

¹⁷ Çağatay Benhür, “Atatürk'ün Vefatının Ukrayna Basınına Yansımaları”, *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 43, 2018, s. 369-383.

Başucunda Bulunanlar” ara başlığı altında verilen yazıda ise; Ölmeden önceki gece boyunca Londra Büyükelçisi Ali Fethi Okyar’ın, Atatürk’ün kız kardeşi Makbule Hanım’ın ve manevi kızı ünlü havacı Sabiha Gökçen Hanım’ın Mustafa Kemal Paşa’nın yatağının yanında bulunduğu ifade edilmiştir. Bunun yanında; Atatürk’ün ölümü sonrası tutulan yas gereği Türkiye’de bulunan hükümet binalarındaki bayrakların yarıya indirildiği belirtilmiştir. Ardından limandaki gemilerin bayraklarının da yarıya indirildiği ve yavaş yavaş tüm dükkânlarda ve evlerde benzer yas işaretlerinin görülmeye başlandığı yazılmıştır. Ancak, bayrakların yarıya indirilmiş olmasına rağmen, İstanbul’daki bu renkli görünümün bir bayram havası izlenimi oluşturması sebebiyle yetkililerin, hükümet binalarındaki bayraklar haricindeki diğer bayrakların kaldırılmasını talep ettikleri bildirilmiştir. Akabinde, tüm eğlence mekânlarının kapatıldığı ve bir sonraki duyuruya kadar ülke genelinde alkollü içeceklerin satışının yasaklandığı beyan edilmiştir.

TNYT’nin ilgili sayısında ayrıca; Türkiye’deki hükümetin 10 Kasım 1938 sabahı:

“Atatürk’ün ölümüyle Türkiye’nin ve Türk milletinin büyük şefi ve insanlığın büyük bir evladı kaybedilmiştir. Bu sebeple halkımıza en derin taziyelerimizi sunuyoruz. Bu ıstırap içinde tek tesellimiz, onun büyük eserine ve aziz vatanımıza hizmetimizdir. Onun ölümsüz eserinin her şeyden önce Türkiye Cumhuriyeti olduğunu ilan ediyoruz. İçinden geçtiğimiz bu vahim dönemde hükümetiniz görevinin başındadır. Büyük Türk milleti, hiç şüphesiz, düzeni korumak için hükümetiyle tek vücut olarak çalışacaktır.” içerikli bir bildiri yayımladığı haberi verilmiştir¹⁸.

TWP’nin 11 Kasım 1938 tarihinde yayımlanan sayısında, Atatürk’ün resmiyle birlikte verilen bir yazı yer almıştır. İlgili yazıda; *“Modern Türkiye’nin Mimarı”* olarak nitelendirilen Atatürk’ün ölümcül karaciğer rahatsızlığından dolayı öldüğü haberi verilmiştir. Aynı sayfada Atatürk sonrası devlet başkanlığı yapacak kişinin büyük olasılıkla İnönü olduğu belirtilmiştir. İsmet Paşa’nın, Atatürk döneminde askerî yönüyle öne çıktığı yazılmıştır. Bunun yanında Cumhuriyet Halk Partisi (CHP)’nin Meclis grubunun da İnönü’yü desteklediği ifade edilmiştir. İlgili yazıda

¹⁸ TNYT, 11 Kasım 1938, s. 1.

ayrıca; ekim ayının ortasından itibaren Dolmabahçe Sarayı'nda¹⁹ sekiz hekimin Atatürk'ün hastalığıyla mücadele ettiği belirtilmiştir. Ayrıca Atatürk'ün ölümü; *“Her zaman sert ve hızlı yaşayan bu adamın sağlam ruhu, iki ay süren ikinci krizde onu hayal kırıklığına uğrattı. 12 saatlik komadan sonra sabah 09.05'te hayatını kaybetti.”* sözleriyle bildirilmiştir. Bunun yanında; *“bir zamanlar Selanik'te bir çiftçinin çocuğu”* olduğu belirtilen Atatürk'ün naaşının Ankara'da bir mozolede bulunacağı ifade edilmiştir. Ankara'nın geçmişte bir köyden başkent hâline dönüştürüldüğünün de altı çizilmiştir. Ayrıca Atatürk'ün ölümü üzerine, Amerika Birleşik Devletleri (ABD)'nden çok sayıda yetkilinin ve farklı ülkelerden diplomatların, Büyükelçi Ertegün'e²⁰ taziyelerini sunduğu belirtilmiştir. İlk taziyenin ise ABD Dışişleri Bakanı Hull²¹ tarafından verildiği ifade edilmiştir. Türkiye'nin ABD'deki Büyükelçilik binasının yakınlarında bulunan Romanya ve Yunan elçiliklerinin bayraklarının yarıya indirildiği haberi de verilmiştir²².

TWP'nin sonraki gün yayımlanan sayısında ise Mustafa Kemal Paşa'nın ölümü, *“dünyanın büyük hükümdarları arasından birinin ayrılması”* olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca *“Atatürk'ün, tüm sağduyulu insanların yasını tutması gereken bir kişi olduğu”* da vurgulanmıştır²³.

Atatürk Sonrası Türkiye İçin Öngörüler

TNYT'nin Atatürk'ün ölümünden sonraki gün yayımlanan sayısında; Türkiye Büyük Millet Meclisi'nde (TBMM'de) yapılacak oylama sonucunda, eski başbakan ve Atatürk'ün silah arkadaşı Orgeneral İnönü'nün cumhurbaşkanı olması beklendiği ifade edilmiştir. Ayrıca, Türkiye'deki devlet yetkililerinin yaptığı açıklamalarda, yeni yönetim döneminde de Atatürk'ün belirlediği çizgide devam edileceğinin

¹⁹ İlgili yazıda Dolmabahçe Sarayı'ndan, Atatürk'ün Osmanlı İmparatorluğu'nun son padişahını kovduğu yer olarak bahsedilmiştir.

²⁰ Bahsi geçen kişi Türkiye'nin Washington Büyükelçisi Mehmet Münir Ertegün'dür. Bk. George S. Harris, *“The Ambassadorship Of (Mehmet) Münir Ertegün (1934 1944)”*, *Studies in Atatürk's Türkiye: The American Dimension*, ed. George S. Harris, and Nur Bilge Criss, Brill Publishers, Leiden, 2009, s. 177-196.

²¹ Hull olarak belirtilen kişi, dönemin ABD Dışişleri Bakanı Cordell Hull'dur. Bk. <https://www.britannica.com/biography/Cordell-Hull> (11.032024).

²² TWP, 11 Kasım 1938, s. 14.

²³ TWP, 12 Kasım 1938, s. 6.

vurgulandığı belirtilmiştir. Haberin devamında ise; Anayasa gereğince, Kamutay²⁴ tarafından yeni cumhurbaşkanı seçilinceye kadar geçici cumhurbaşkanlığı görevini Kamutay Başkanı Abdulhalik Renda'nın üstlendiği yazılmıştır. Ayrıca Türk ordusunun ve halkının yeni cumhurbaşkanı etrafında birleşeceği ifade edilmiştir. Atatürk'ün Türk milletinin güvenini kazandığı belirtildikten sonra, onun miras bıraktığı eserlerin Türk milleti tarafından korunacağı, en değerli mirası olan Türkiye Cumhuriyeti'nin her zaman savunulacağı ve Atatürk'ün belirlediği yolda ilerlemeye devam edileceği vurgulanmıştır. Aynı yazıda cumhurbaşkanlığı için Genelkurmay Başkanı Mareşal Fevzi Çakmak'ın ve Fethi Okyar'ın isimlerinin de geçtiği belirtilmiştir. Mareşal Çakmak'ın Genelkurmay Başkanı olarak yeni Türkiye'de büyük bir otoriteye sahip olduğu ve ordu içinde saygı gördüğü, buna karşın siyasi bir rol üstlenmek konusunda isteksiz olduğu ifade edilmiştir²⁵. Türkiye'nin eski başbakanı, son dönemde ise Londra Büyükelçisi ve deneyimli bir diplomat olan Fethi Okyar'ın, Atatürk'ün en yakın dostu olduğu belirtilmiştir. Okyar'ın lideri olduğu, kısa ömürlü Serbest Cumhuriyet Fırkası'nın 1930 senesinde kapatılmasından bu yana CHP'ye katılmadığı ve neredeyse tüm üyelerinin CHP'lilerden oluştuğu Kamutay'ın, partili olmayan bir cumhurbaşkanını seçmesinin pek olası görünmediği ifade edilmiştir. Ayrıca ne Mareşal Çakmak'ın ne de Okyar'ın cumhurbaşkanının seçileceği Kamutay üyesi olmamaları sebebiyle İnönü'nün büyük ihtimalle cumhurbaşkanı seçileceği yorumu yapılmıştır²⁶. İlgili yazıda, İnönü'nün uzun yıllar boyunca Atatürk'ün yakın iş arkadaşı ve yardımcısı yaptığı, on iki ay öncesine kadar on iki yıl boyunca aralıksız başbakanlık yaptığı, Türkiye'de onun deneyimine sahip başka kimsenin bulunmadığı ve Atatürk'ün ardından en popüler ikinci kişi olduğu ifade edilmiştir. Bununla birlikte, geçen yıl İnönü'nün başbakanlıktan istifa etmesinin ardından Atatürk ile arasının açıldığına dair birçok spekülasyon yapıldığı; ancak daha sonra bunun

²⁴ TBMM'nin o dönemdeki ismidir. Bk. *Ulus*, 15 Senteşrin (Kasım) 1938, s. 1.

²⁵ Haberin içeriğinde; Atatürk'ün ağır hastalığa yakalanmadan önce Mareşal'e, kendisinin istifa etmesi hâlinde cumhurbaşkanlığına aday olup olmayacağını sorduğu, Çakmak'ın da öneriyi reddettiği belirtilmiştir.

²⁶ Konu ile ilgili *TWP*'te yer alan haberde; İstanbul'dan gelen raporlarda, cumhurbaşkanlığı için adı geçen Mareşal Fevzi Çakmak ve Fethi Okyar'ın TBMM üyesi olmadığı ve Anayasa'ya göre cumhurbaşkanının Meclis içinden seçilmesi gerektiği belirtilmiştir. Bk. *TWP*, 11 Kasım 1938, s. 14.

karşılıklı geçici kızgınlığın bir sonucu olduğunun anlaşıldığı yazılmıştır. Ayrıca İnönü'nün bahsi geçen dönemde Atatürk tarafından geri planda tutulmasına rağmen Türk halkının onu Atatürk'ün halefi olarak gördüğü belirtilmiştir. Bununla birlikte, yeni cumhurbaşkanlığına kim seçilirse seçilsin, Mareşal Çakmak, Fethi Okyar ve İnönü'nün arasındaki sadık işbirliğinin devam edeceğinin anlaşıldığı yazılmıştır²⁷.

Aynı haberde Atatürk'ün İnönü'ye, kendisi döneminde uygulanan tavizsiz Batılılaşma ve milliyetçilik doktrininde rehberlik edecek siyasi bir vasiyet bıraktığına dair doğrulanmamış iddiaların olduğu belirtilmiştir. Batılı devletlerin, Atatürk'ün halefi olacak kişiden, Türkiye'nin mevcut iç ve dış politikalarını sürdürmesini bekledikleri ifade edilmiştir. Ayrıca Atatürk'ün vefatından önce borç para alınan İngiltere ve Almanya'nın, gelecek cumhurbaşkanı liderliğinde izleyeceği politikalarla yakından ilgilendikleri²⁸ yazılmıştır²⁹.

"Aynı politika bekleniyor" ara başlığı altında verilen haberde ise, Türkiye'nin Washington Büyükelçisi Mehmet Münir Ertegün'ün *TWP*'ye verdiği demeçte, Atatürk'ün ölümünden sonra da Türkiye'nin mevcut anayasal hükümet biçimine ve Osmanlı Devleti sonrası başarıyla inşa edilen modern devlet çizgisine devam edileceğine dair sözlerine yer verilmiştir. Büyükelçi Ertegün'ün, Atatürk'ün halefi hakkında değerlendirme yapmaktan kaçındığı ancak kim seçilirse seçilsin Türkiye'nin dış politikasının değişmeyeceği ve Atatürk'ün ABD'ye karşı beslediği sıcak dostluğu vurguladığı da belirtilmiştir³⁰.

Mustafa Kemal'in Çocukluğu Ve Kişiliği

Atatürk'ün ölümünden üç gün sonra yayımlanan *TWP*'de Hedley Donovan tarafından kaleme alınan yazıda Mustafa Kemal Paşa'nın; Osmanlı Devleti'nin batı sınırlarındaki Selanik'te doğduğu, çocuk yaşta kaybettiği babasının Adolf Hitler'in babası gibi gümrük memuru olduğu belirtilmiştir. Donovan ayrıca, Mustafa Kemal'in annesinin, oğlunun bir din adamı olmasını istediğini belirtmiştir. Mustafa Kemal'in,

²⁷ *TNYT*, 11 Kasım 1938, s. 18.

²⁸ Haber, gazetede 11 Kasım 1938 tarihinde yayımlanmış olmakla birlikte, söz konusu haberin İstanbul'dan *Associated Press* vasıtasıyla 10 Kasım'da yazılarak gazeteye iletildiği belirtilmiştir.

²⁹ *TNYT*, 11 Kasım 1938, s. 18; *TWP*, 11 Kasım 1938, s. 14.

³⁰ *TWP*, 11 Kasım 1938, s. 14.

mahallelerindeki ilkokulda asiliği nedeniyle dövüldüğünü, daha sonra gittiği ortaokulda ise matematik öğretmenin, Türk erkek çocukları arasında yaygın olan Mustafa ismine Kemal adını eklediğini yazmıştır. Ardından Mustafa Kemal'in bir askerî akademiye kaydolduğunu ifade etmiştir. İlgili yazıda Kemal isminin "mükemmel" anlamına geldiği ifade edildikten sonra Kemal'in askerliğe yetenekli bir öğrenci olduğunun altı çizilmiştir. 1901'de teğmen olarak görevlendirilmek üzere Manastır'dan ayrıldığı belirtilmiştir. Mustafa Kemal'in askerî akademiden mezun olduktan sonra; Birinci Dünya Savaşı'nın hemen öncesine kadar zorlu bir yaşam sürdüğü, sert mücadelelerinin ve askerî terfilerinin yanında hararetli faaliyetlerle dolu karmaşık bir hikâyesinin olduğu ifade edilmiştir. Ayrıca bahsi geçen dönemde Jön Türk çevrelerinin genç subaylara; tutuklanmayacakları, devletin uzak bölgelerinde görevlendirilmek üzere sürgüne gönderilmeyecekleri ve ülkenin yabancı tahakkümünden kurtarılacağı gibi vaatlerde buldukları yazılmıştır.³¹ Bununla birlikte, "*parlak bir lider, stratejist ve aksiyon aşığ*" olarak nitelendirilen Mustafa Kemal'in; 1918'in başlarında Veliht Prens Vahdettin'in maiyetinde Almanya ziyareti sırasında, Almanların Türklere güvenlerini sağlamaya çalışmak bir yana, Alman Kayzeri ve Veliht Prensi'ne, hatta Hindenburg³² ve Ludendorff'a³³ zorlayıcı sorular sormaktan zevk aldığı belirtilmiştir. Ayrıca Mustafa Kemal'in kendisine olan güveninin en üst düzeyde ve sürekli olduğunun altı çizilmiştir³⁴. Donovan, Atatürk'ün kendisine duyduğu bu üst düzey güven ile Türkiye'yi 15 yıl tek başına yönettiğini ve bu tür bir liderliğin nadirattan olduğunu ifade etmiştir. Mustafa Kemal'in, her zaman somut faydayı gözetken ve sarsıcı riskleri

³¹ Bu açıklamalardan Mustafa Kemal'in bahsi geçen dönemde İttihatçılar ile bağlantı kurmasının sebebi anlaşılmaktadır.

³² Paul von Hindenburg, 1911'de emekliye ayrılrsa da Birinci Dünya Savaşı'nın başlaması üzerine yeniden göreve çağırılmıştır. Bk. Nida Kirömeroğlu. "Mizah Penceresinde Birinci Dünya Savaşı (1914-1918)", *Doktora Tezi*, İstanbul Üniversitesi, İstanbul, 2022, s. 163.

³³ Erich Ludendorff, bahsi geçen yıllarda Hindenburg ile Almanya adına önemli askerî görevler icra etmiş bir generaldir. Bk. a.g.t., s. 59.

³⁴ Aynı yazıda Donovan bu iddiasını; Mustafa Kemal'in Birinci Dünya Savaşı günlerindeki arkadaşlarına, kendisine hiçbir kurşunun isabet edemeyeceğinden tamamen emin olduğunu söylediğini, belirterek desteklemiştir.

soğukkanlılıkla üstlenen bir yapısının olduğu ve bu yapının hayatının her devresinde görüldüğü de belirtilmiştir³⁵.

Aynı gazetenin 11 Kasım 1938 tarihinde yayımlanan sayısında; Atatürk'ün İnönü için sarf ettiği: "O benim vicdanımdır, o her zaman tetiktedir ve yanlışı bulduğunda beni eleştirir." sözlerine yer verilmiştir³⁶.

Donovan, Atatürk'ün cumhurbaşkanlığı yıllarında birçok defa, devlet işlerinden tamamen uzak durarak rahatladığını³⁷ ancak daha sonra kendini toparlayarak ve arkadaşlarını hayrete düşüren bir güçle liderliğe geri döndüğünü ifade etmiştir³⁸. Ayrıca, Atatürk'ün, arkadaşlarına, 1918 yılında bir doktorun kendisine, eğer içkiyi bırakmazsa iki yıl içinde öleceğini söylediğini, ancak 1920'de aynı doktorun öldüğünü keyifle anlattığı yazılmıştır. Bunun yanında Atatürk'ün; ülkesinde din ile devlet arasına geniş bir mesafe koyduğu, ilgili dönemde çok sayıda tekkenin ve dinî kurumun mülküne el konulduğu, kendisinin dinî inançlara sıcak olmadığı³⁹ ifade edilmiştir. Din ile ilgili bu tavrının, kendisi döneminde ve kendisinden sonra devlet içindeki yüksek mevkideki Türkler arasında örnek alındığı belirtilmiştir⁴⁰.

Aynı gazetenin 12 Kasım 1938 tarihli sayısında Mustafa Kemal'in gürültüsüz ve şaşaasız, ama yine de çok sert bir reformla; Türk şalvarını ve fesini, kadınların peçesini, Arap alfabesini ve "*Konstantinopolis köpekleri*"ni⁴¹ çöpe attığı ifade edilmiştir. Ayrıca Türkiye'yi yeniden

³⁵ TWP, 13 Kasım 1938, s. 5.

³⁶ TWP, 11 Kasım 1938, s. 14.

³⁷ Aynı yazıda Atatürk'ün devlet işlerinden ayrı duruşunun, özellikle yorucu siyasi faaliyetler sonrasında, birkaç hafta süren katı tecrit halinde olduğu belirtilmiştir.

³⁸ Haberde, 1927 yılında Millet Meclisi'nde altı gün boyunca, gelecekteki politikalarının ana hatlarını, 400.000 kelimelik bir konuşma ile çizmesini, Mustafa Kemal'in bu olağanüstü gücüne örnek olarak vermiştir. Bahsi geçen haberde belirtilen konuşma "*Nutuk*" olarak bilinen konuşmadır.

³⁹ Aynı yazıda; Atatürk'ün, 1937 senesinde geçirdiği hastalıklar sırasında, iyileşmesi için dua edilmesini yasakladığı belirtilmiştir.

⁴⁰ TWP, 13 Kasım 1938, s. 5.

⁴¹ İlgili dönemde İstanbul, uluslararası alanda sokak köpeklerinin çokluğu ile tanınmaktaydı. Bk. Özlem Kutkan. "Hatırlanmayı Bekleyen Bir Kitap Ve İstanbul Köpekleri Üzerinden Düşündürdükleri", *Vakanüvis - Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 7/2, Eylül 2022, s. 904-923. Ne ilginçtir ki günümüzde Türkiye'de de sokak

dizayn ettiği ama bu sırada güç zehirlenmesine girmediği ve bencillikten sarhoş olmadığı değerlendirilmesinde bulunulmuştur⁴².

Mustafa Kemal'in Askerî Dehası

Atatürk'ün ölümü dolayısıyla Hedley Donovan'ın kaleme aldığı yazıda⁴³ Mustafa Kemal Paşa'nın askerî yönüyle ilgili bazı tespitlerde bulunulmuştur. 1911 yılında İtalyan-Türk savaşının başlamasından hemen önce Mustafa Kemal'in askerî bir görevle Trablus'a gönderildiği ve orada terfi kazandığı, İkinci Balkan Savaşı sırasında Gelibolu Yarımadası'nda bulunan bir tümenin kurmay başkanı olarak görev yaptığı belirtilmiştir. Ardından Bulgaristan'ın Sofya Şehri'nde askerî ataşe olduğu ve Türkiye'nin Dünya Savaşı'nda Almanya'nın yanında yer aldığı sırada albay rütbesinde bulunduğu ifade edilmiştir. Bunun yanında Çanakkale Muharebesi sırasında Mustafa Kemal'in Çanakkale Boğazı'nın anahtarı olan Gelibolu'da 1915 senesinin Temmuz ayında hem Türk mevzilerini hem de düşman mevzilerini gözlediği sırada, bir İngiliz bataryasının yeni siperin menzilini tespit etmek amacıyla ateş açtığı belirtilmiştir. Ateş esnasında kurmay subayların Gazi Paşa'yı sipere girmesi için uyarmalarına rağmen, kendisinin bir sigara yaktığı, İngiliz topçularının başka bir hedefe yönelmesinin ardından sipere girdiği yazılmıştır. Bu durumu siperlerde bulunan askerlerin şaşkınlıkla izledikleri ifade edilmiştir. Atatürk'ün, konu ile ilgili sonradan yaptığı konuşmasında, düşman topçu ateşi başladığında kendisinin de mevzilere girmiş olsaydı komuta ettiği askerlerine kötü bir örnek olacağını, bu yüzden sipere girmeyerek askerlerin morallerini yükselttiğini belirttiği yazılmıştır. Ayrıca, Çanakkale Muharebeleri sırasında Mustafa Kemal'in benzeri tehlikeler karşısında sergilediği cesur duruşların, kendisi hakkında efsanelerin, gerçeğin ötesine geçmesine zemin hazırladığı belirtilmiştir. Donovan ayrıca Atatürk'ü Adolf Hitler ile kıyaslamıştır⁴⁴. 1920 senesinde, Hitler'in Birinci Dünya

köpekleri ile ilgili tartışmalar devam etmektedir. Konu ile ilgili TBMM'de 5199 Sayılı Hayvanları Koruma Kanunu'nda yapılan değişiklikler tartışılmaktadır (20.08.2024).

⁴² TWP, 12 Kasım 1938, s. 6.

⁴³ Bahsi geçen yazının aslına EK 2'de yer verilmiştir.

⁴⁴ Hedley Donovan'ın bu kıyaslamayı yapmasının sebebi; her iki liderin iktidarlarının yaklaşık beş yılını aynı dönemde yaşamış olmaları ve Donovan'ın ilgili yazısının pek çok yerinde her iki liderin yönetim biçimlerini aynı olarak görmesidir. Ancak Atatürk, bir sofrada kendisinin Napolyon ile kıyaslanmasını "Napolyon'un canı olduğunu"

Savaşı sonrası terhis edilmiş eski bir onbaşı olarak, Almanya ile yapılan antlaşmaya⁴⁵ karşı duyduğu kızgınlıkla kara kara düşünürken, aynı dönemde Mustafa Kemal'in Anadolu'nun iç kesimlerine kadar ilerleyen Yunanlılara karşı bir saldırı düzenlemek amacıyla silah ve adam toplamak için çalıştığını yazmıştır. Donovan, yazısında ayrıca Mustafa Kemal'in bahsi geçen dönemde, kendine olan güveni ve öngörüsü sayesinde İngilizlerin ve Fransızların savaşa daha fazla devam etmeyeceklerini önceden tahmin edebildiğini belirtmiştir. Yazının devamında, Mustafa Kemal'in, askerî birliklerinin bir kısmını İzmir'e, bir kısmını İstanbul'a ve bir kısmını da Ege ve Marmara kıyılarındaki çeşitli şehirlere yerleştiren İngiltere ve Fransa'nın güçlerinin dağılık olduğunu fark ederek bu tespiti yaptığı belirtmiştir. Bu tespit sayesinde Mustafa Kemal'in, Yunanlıların işgali altındaki Anadolu'yu kurtarmayı başardığı ifade edilmiştir. Ayrıca Türkiye'nin bu vesileyle İstanbul'a ve Massachusetts büyüklüğündeki topraklara⁴⁶ sahip olabildiği vurgulanmıştır. İncelenen yazıda Fransızların Suriye sınırındaki Kilikya'dan da çıkarıldığı ve 1923 yılında yapılan Lozan Konferansı'nda Batılı büyük güçlerin, Sevr Antlaşması'nı reddeden Türkiye'yi tanıdıkları ifade edilmiştir.

Donovan'a göre Atatürk, Türkiye'nin Birinci Dünya Savaşı'na Almanya'nın yanında katılmasını büyük bir hata olarak görmüştür. Bununla birlikte Çanakkale Muharebeleri sırasında⁴⁷ sahada gösterdiği başarılar dolayısıyla bölgede bulunan Alman subayları tarafından Mustafa Kemal'in Türk kuvvetlerinin seçkin stratejisti olarak anıldığını belirtmiştir. Ayrıca, Çanakkale Muharebelerinin ardından general rütbesini alan Mustafa Kemal Paşa'nın hem "Fatih" hem de "Gazi" olarak anılmaya başladığını yazmıştır. Ardından Mustafa Kemal

belirterek kabul etmemiştir. Bu nedenle, Donovan'ın kendisini Hitler ile kıyaslamasını kabul etmeyeceği açıktır. Bk. Sadi Irmak, "Atatürk'ü Anarken", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 1/1, Kasım 1984, s. 166.

⁴⁵ 1919 yılında yapılan Versay Antlaşması'ndan bahsedilmektedir. Bk. Ahmet Üste, "Birinci Dünya Savaşı Sonrasında Avrupa'da Güç Dengesi ve Hitler'in Güç Dengesi Politikası". *Aydın İktisat Fakültesi Dergisi*, 3/1, 2018, s. 68-82.

⁴⁶ Bahsi geçen yer İstanbul'un batısında yer alan bugünkü Tekirdağ, Kırklareli, Edirne ve Çanakkale'nin bir kısmını içeren Doğu Trakya topraklarıdır. Bk. Yusuf Halaçoğlu, Halit Eren, Batı Trakya, *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 5, 1992, s. 144.

⁴⁷ Donovan, Mustafa Kemal'in Çanakkale Muharebelerinde gösterdiği başarılarla kendisini ulusal bir kahraman hâline getirdiğini belirtmiştir.

Paşa'nın, Çanakkale Cephesi'nde bulunan komutanlarla anlaşamamasından dolayı Kafkas Cephesi'nde Ruslara karşı savaşmak üzere görevlendirildiğini ve oradan Arap coğrafyasına ve Filistin'e gittiğini ifade etmiştir. İlgili yazıda ayrıca Sultan Vahdettin'in, Anadolu Hareketi'ni isyancılar olarak gördüğü ve onları disipline etmek için zayıf bir kuvvet⁴⁸ gönderilmesi emrini verdiği ancak Kuvayı Milliye birliklerinin⁴⁹ onları sert bir şekilde Boğaz'a geri püskürttüğü belirtilmiştir. Ardından, Mustafa Kemal liderliğinde kurulan birliklere gizli silah, cephane ve üniforma temin edildiği belirtilmiştir. "Türkiye'nin Versay"ı olarak nitelendirilebilecek olan Sevr Antlaşması'nın imzalanmasından beş hafta sonra⁵⁰, işgali sona erdirmek üzere Sakarya'da Yunanlıların mağlup edildiği ifade edilmiştir. Bahsi geçen yazıda ayrıca Mustafa Kemal'in tarihi emri verilmiştir: "Ordular! İlk Hedefiniz Akdenizdir! İleri!"⁵¹

Donovan, Gazi Paşa'nın bu askerî başarılarının ardından İzmir ve İstanbul'un Ankara Hükümeti'nin eline geçtiğini ve 1922'de Müttefiklerle Ankara Hükümeti arasında ateşkesin imzalandığını belirtmiştir. Sonrasında ise Mustafa Kemal'in, yeni Türkiye'yi inşa etmek amacıyla, geçmişten kalan unsurlara karşı kararlı bir güçle taarruz ettiğini ifade etmiştir⁵².

⁴⁸ Burada bahsedilen kuvvetin Kuvayı İnzibatiye olduğu anlaşılmaktadır. Bk. Günay Çağlar. "Kuvây-ı İnzibatiye", *Atatürk Yolu Dergisi*, 4/15, Mayıs 1995. s. 343-365. Ancak bahsi geçen yazıda, Kuvayı İnzibatiye birliklerinin Sultan Vahdettin'in emri ile kurulduğu belirtilmiş olsa da bu birlikler İstanbul'u işgal eden İngilizlerin yönlendirmesiyle Damat Ferit Hükümeti tarafından kurulmuştur. Bk. Ayten Dirier. "Kuvayı İnzibatiye/Hilafet Ordusu", *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 8/3, 2021, s. 968.

⁴⁹ Burada geçen Kuvayı Milliye birlikleri Ali Fuat Paşa komutasında bulunan askerî kuvvetlerdir. Bk. a.g.m., s. 977.

⁵⁰ Burada bahsi geçen Yunanlıların mağlup edilmesi hadisesi ilk olarak 6-11 Ocak 1921 tarihleri arasında I. İnönü Muharebesi'nde gerçekleşmiştir. Bu da haberin metninde geçtiği gibi beş hafta sonra değil beş ay sonra gerçekleşmiştir. Ayrıca Sakarya'da değil Eskişehir sınırları dâhilindeki İnönü'de gerçekleşmiştir.

⁵¹ Mustafa Kemal Paşa bahsi geçen emrini, Sevr'den yaklaşık iki yıl sonrasına denk gelen Büyük Taarruz sırasında vermiştir. Dolayısıyla incelenen yazıda verilen bilginin tutarlı olmadığı anlaşılmaktadır.

⁵² *TWP*, 13 Kasım 1938, s. 5.

Atatürk'ün Siyasi Dehası

Atatürk'ün ölümünden sonra, ABD'de yayın yapan ve incelenen gazetelerde, kendisinin siyasi dehasına vurgu yapan ifadeler yer aldığı tespit edilmiştir. *TWP*'de yer alan haberde, dünyanın herhangi bir ülkesinde böylesi radikal reformları bu kadar sessiz ve incelikli yapan ve halktan bu kadar az direnç gören bir liderin görülmediği belirtilmiştir. İlgili yazıda, Atatürk'ün icraatlarını samimiyetle yapmasından dolayı, kendisine karşı eleştiri ve karşı duruşun az olduğu yorumu yapılmıştır⁵³.

Aynı gazetenin 13 Kasım 1938 tarihli sayısında, 1920 yılına gelindiğinde Atatürk'ün önde gelen isimlerinden biri olduğu Anadolu ve Rumeli Müdafaa-i Hukuk Grubu'nun, Ankara'da kendi başkentini kurduğu ve "tüm Doğu topraklarının yabancı işgaline karşı direneceğine" yemin ettiği belirtilmiştir. Ayrıca Çanakkale Boğazı'nın, Akdeniz havzasının kuzeydoğu kesimine hâkim konumundan dolayı, önümüzdeki on yılın dünya siyasetinin anahtarlarından biri olmaya aday görüldüğü, Atatürk'ün bu hayati önemin tamamen farkında olduğu ve bu durumu avantaja çevirmeye kararlı olduğu yazılmıştır. Bu doğrultuda, Atatürk'ün Lozan'da askerden arındırılan Çanakkale Boğazı'nın Türkiye tarafından tahkim edilmesi isteğini Milletler Cemiyeti'ne bildirdiği ve Montrö Konferansı'nda bu talebini elde ettiği belirtilmiştir. Ayrıca, uluslararası alanda 1930'ların ortalarına kadar geleneksel diplomasiyi tercih eden Atatürk'ün, Etiyopya meselesinde⁵⁴ Milletler Cemiyeti'nin zayıflığının açığa çıkmasıyla, Çanakkale Boğazı'nı asker ve silahla güçlendirmeye karar verdiği⁵⁵ ifade edilmiştir. Bununla birlikte Türkiye'nin konu ile ilgili uluslararası işleyişin inceliklerine saygı duyarak yaptığı girişimlerinin takdirle karşılandığı belirtilmiştir.

⁵³ *TWP*, 12 Kasım 1938, s. 6.

⁵⁴ 1935-1941 yılları arasında İtalya'nın Etiyopya Krallığı'nı işgal ettiği dönemden bahsedilmektedir. Bk. Amrela Sany Surur, "Etiyopya'da Modernizmin Başlangıcı: Başkent Addis Ababa'nın Kurulması ve Modernleşmesi Üzerinde Etiyopya-İtalya Savaşlarının Etkisi", *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 29, 2015, s. 92.

⁵⁵ İtalya'nın Etiyopya'yı ilhaki üzerine, güçlü bir devletin kendinden daha zayıf bir devleti, uluslararası alanda sert yaptırım görmeden topraklarına katabildiğine şahit olan Atatürk'ün, Türkiye'nin kendi kendini koruyabilecek hâle getirilebilmesi için daha ciddi kararlar aldığı anlaşılmaktadır.

Bahsi geçen yazıda, Atatürk'ün siyasi alandaki kabiliyetine vurgu yapan bir başka icraatı olarak; 1938 senesinin yazında, girişimleri sonucunda Akdeniz kıyısında yer alan İskenderun Sancağı'nın⁵⁶ fiilî kontrolünün üstlenildiği ifade edilmiştir. Ayrıca, 1937 yılının sonbaharından itibaren devam eden müzakereler sonucunda, İskenderun'un Türklere siyasi, kültürel ve ticari haklar tanıyan "özerk" bir devlet olarak tanınmasına ve Sancak'ın Türk mü olacağı yoksa Fransız mandası altında bir Arap toprağı olarak mı kalacağını belirlemek üzere bir halk oylaması yapılmasına karar verildiği belirtilmiştir. Bunun yanında Atatürk'ün; İskenderun'daki Türk nüfusunun toplam nüfusun yüzde 40'ından az olduğunu bildiği, Türk askerî birliklerini sınır boyunca yığdığı ifade edilmiştir. 5 Temmuz (1938)'da ise Türklerin, Fransızlarla birlikte ortak askerî kontrol uygulamak üzere bölgeye girdiği, halk oylamasının yapılmadığı ve Türk birliklerinin Sancak'ta kaldığı ifade edilmiştir. Ardından Atatürk'ün; Milletler Cemiyeti'nin uluslararası sorunların çözümünde kifayetsizliğini ve İskenderun ile ilgilenen Fransa'nın daha hayati cephelerde ciddi bir tehditle karşı karşıya kaldığında Türkiye ile çatışma riskine girmesinin ihtimal dışı olduğunu çok iyi anladığı belirtilmiştir⁵⁷. Bununla birlikte, uluslararası alanda Roma-Berlin Eksenini⁵⁸ döneminde⁵⁹, kendi taraflarına çekmek için çabalayan beş büyük devletin⁶⁰ tekliflerini Atatürk'ün değerlendirdiği ve Büyük Güçlerle yapılan her anlaşmanın ardından gelen kaçınılmaz kargaşa ortamına rağmen, oldukça muğlak taahhütler dışında, Türkiye'yi Büyük

⁵⁶ İlgili yazıda; bahsi geçen İskenderun Sancağı'nın, Türkiye ile Suriye arasında yer alan, "Arap dünyasına açılan kapı" olarak tavsif edildiği ifade edilmiştir,

⁵⁷ Bu açıklamalardan Atatürk'ün uluslararası siyasette zamanın şartlarını çok iyi okuyabildiği anlaşılmaktadır.

⁵⁸ Almanya ve İtalya arasındaki "Roma-Berlin Eksenini" adı altındaki işbirliği Kasım 1936'da Mussolini tarafından ilan edilmiştir. Bk. Ettore Ancieri, "Roma - Berlin Mihverinin İç Yüzü (1937-1940)", *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 16, Mayıs 1959, s. 61.

⁵⁹ İlgili yazıda, bahsi geçen dönemin İkinci Dünya Savaşı öncesinde gerçekleştiği ve bu dönemde Atatürk'ün ustası olduğu kabul edilen diploması türü için ideal bir ortamın oluştuğu da belirtilmiştir.

⁶⁰ Beş büyük devlet olarak; ABD, İngiltere, Sovyet Rusya, Almanya ve İtalya'nın kastedildiği anlaşılmaktadır. Bk. Tuğrul Otaç, "İkinci Dünya Savaşında Müttefik Konferansları Ve Türkiye İçin Önemi", *Genel Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 1/1, Ocak 2019, s. 97-126.

Güçlerden herhangi birine bağlamadığı tespiti yapılmıştır. Ayrıca 1938 senesinin yaz aylarının başında Büyük Britanya'nın Türkiye'ye İngiltere'den silah, demiryolu teçhizatı ve madencilik makineleri satın alması şartıyla 80 milyon dolarlık kredi verdiğinde, Türkiye bazı çevrelerce İngiliz müttefiki olarak nitelendirildiği belirtilmiştir. Bu gelişme üzerine Türk Dışişleri Bakanı Tefik Rüştü Aras'ın, İngiltere ile olan ikili ilişkileri “koşulsuz bir ittifak” yerine “güven ve dayanışmaya dayalı bir dostluk” olarak değerlendirdiği ifade edilmiştir.

Bunun yanında aynı yazıda; üç büyük güç⁶¹ için Türk dış politikasının birinci derecede öneme sahip olduğu belirtilmiştir. Bu doğrultuda, Türkiye'nin Sovyet Rusya'nın Karadeniz üzerinden Akdeniz'e açılan kapısına hâkim olduğu ve Rusya'nın bu dış dünyaya açılan penceresinin, Japonya'nın Pasifik'teki Sovyet konumuna yönelik tehdidiyle daha da önem kazandığı yorumunda bulunulmuştur. Büyük Britanya'nın, Türkiye'yi Akdeniz ve Süveyş Kanalı üzerinden Hindistan'a uzanan İmparatorluğun can damarı boyunca, İtalya'nın doğusundaki en güçlü devlet olarak gördüğü değerlendirilmiştir. Almanya'nın ise Türkiye'yi Berlin'den Bağdat'a yönelik emellerinin önünde duran bir güç olarak gördüğü ifade edilmiştir. Yazının devamında, Almanya'nın Yakın Doğu'ya en barışçıl nüfuzu için bile Türkiye'nin dostluğunun vazgeçilmez olduğu belirtilmiştir. Ayrıca Nazilerin doğuya doğru ilerlemesinin oluşturduğu, Alman baskısının Türkiye için henüz acil bir tehlike kaynağı haline gelmediği⁶² yorumunda bulunulmuştur. Ayrıca Türkiye'nin ihracatının yarısından fazlasının Almanya'ya yapılmasından dolayı Almanya'yla olan bu ticaretin kısıtlanmasının Türkiye'nin ekonomisini en azından geçici olarak sekteye uğratabileceği ifade edilmiştir. Türkiye'nin Almanya ile olan ilişkileri konusunda verilen bu bilgilerle birlikte Atatürk'ün, Almanya'nın küçük komşularını ilhak eden politikasının farkında olduğu belirtilmiş ve Alman Hükümeti ile Atatürk'ün yaptığı anlaşmalar, “*iyi geçinme politikası*” olarak değerlendirilmiştir. Ayrıca Atatürk döneminde İngiliz tersanelerinde Türkiye için inşa edilen gemilerdeki deniz silahlarının yanında, Alman

⁶¹ İncelenen yazıdaki bahsi geçen güçlerin; Sovyet Rusya, İngiltere ve Almanya olduğu anlaşılmaktadır.

⁶² İlgili yazıda, bunun sebebi olarak Balkan uluslarının bağımsızlığı sayesinde Almanya ile Türkiye arasında oluşan tampon bölgenin varlığı belirtilmiştir.

silah üreticisi Krupp'un Türkiye için ürettiği topların⁶³ Türkiye'nin başka bir savaşa girmesine sebep olup olmayacağına hatta o topların teslim edilip edilmeyeceğinin garantisinin olmadığı belirtilmiştir.

İlgili yazının devamında, Atatürk dönemi Türk dış politikasıyla ilgili olarak, büyük güçlerin hâkimiyet mücadeleleriyle kendilerini yıpratmaları sırada Türkiye'nin tarafsız kalarak büyük kazanımlar elde etmeyi hedeflediği ifade edilmiştir. Ayrıca, Türkiye'nin bu bitaraf tutumu sayesinde, sonraki yıllarda Avrupa'da çıkacak bir savaşta yine tarafsızlığını koruyabileceği ve kendini en faydalı konuma yerleştirebilme hakkını elinde tutabileceği yorumunda bulunulmuştur. Türkiye'nin dış politikadaki tutumunun Fransa ve İtalya'yı; Rusya, İngiltere ve Almanya'dan daha az ilgilendirdiği belirtilmiştir. Fransa'nın, Suriye üzerindeki doğrudan mandayı kaldırmaya kararlı olmasına rağmen, hâlâ Suriye'nin mevcut sınırlarının ve özerkliğinin korunmasıyla ilgilendiği ve Yakın Doğu'nun tamamında önemli bir ticari paya sahip olduğu ifade edilmiştir. Bunun yanında, Türk kıyıları yakınlarında bulunan On İki Ada'nın Mussolini tarafından önemli görüldüğü belirtilmiştir. Ayrıca Mussolini'nin son zamanlarda üstlendiği "İslam'ın Koruyucusu" rolü sebebiyle İtalya'nın Türkiye ile olan ilişkilerine daha fazla önem verdiği yorumunda bulunulmuştur. Donovan'a göre Atatürk'ün liderliği dönemindeki dış politikada⁶⁴, tamamen Türkiye'nin çıkarları doğrultusunda siyaset yürütülmüştür. Donovan, ayrıca Birinci Dünya Savaşı'nın ardından büyük imparatorlukların çöküşü ile Osmanlı Devleti'nin de parçalanması sonucunda, Atatürk'ün hem ülkesini parçalayan Müttefik Güçleri⁶⁵ hem de eski Türk rejimini düşman olarak belirlediği yorumunda bulunmuştur⁶⁶.

⁶³ Atatürk dönemi Türk dış politikasının, dünya dengeleri gözetilerek yürütüldüğü anlaşılmaktadır.

⁶⁴ Bahsi geçen yazıda Türkiye'nin, bu siyasetini özelde Avrupa'nın büyük devletlerine yönelik genelde ise tüm dış politikasında gerçekleştirdiği belirtilmiştir.

⁶⁵ Donovan her ne kadar böyle bir yorumda bulunsun da Atatürk döneminde, İngiltere ile sağlanan iletişim sonucunda Boğazların yönetimi Türkiye'ye verilmiş ve Fransa ile kurulan münasebetle Hatay'ın Türkiye sınırlarına katılması için uygun ortam oluşmuştur.

⁶⁶ *TWP*, 13 Kasım 1938, s. 5.

Atatürk'ün Türkiye için Önemi

J. O. Knott *TWP*'de kaleme aldığı yazısında, son zamanlarda İstanbul'a yaptığı pek çok ziyaretinde Atatürk'ün nüfuzunun ve ona duyulan saygının arttığını gözlemlediğini belirtmiştir. Türklerin Atatürk'ten, içinde buldukları maddi sıkıntıdan kurtulmalarını beklediklerini ifade etmiştir. Atatürk'ün Türkiye'yi modern dünya haritasına yerleştirmeyi ve halkına “kendine güven duygusu”nu kazandırmayı hedeflediğini ve bu doğrultuda çalıştığını belirtmiştir. Knott'a göre, Türk milleti bu duyguyu, Batılılar tarafından “korkunç Türk” olarak anıldığı ve Osmanlı Devleti'nin fetihlerle dolu güçlü günlerinden beri yaşamamıştır. Knott ayrıca, Atatürk'ün reformları arasında en önemlisinin, ünlü Ayasofya Camii'ni müzeye dönüştürmesi⁶⁷ olduğunu belirtmiştir. Ayasofya'nın geçmişte dünyanın büyük Hıristiyan kiliselerinin ilki olduğu, daha sonra ise bir nevi İslam'ın Mekke'si⁶⁸ hâline geldiği yorumunda bulunmuştur. Ardından müzeye çevrilmesiyle; duvarlarında yeniden ortaya çıkan eski yazıt ve fresklerle karşılaşan turistler için Ayasofya'nın dünyanın yedi harikasından biri hâline geldiğini ifade etmiştir⁶⁹.

Hedley Donovan, aynı gazetenin 13 Kasım 1938 tarihli sayısında kaleme aldığı “*Korkusuz Türk Lider Ülkeye Kendi Kendine Nasıl Yeteceğini Öğretti*” başlıklı yazısında, Atatürk'ün tek başına lideri olduğu Türkiye'nin 1922 yılında Avrupa ve Asya'nın büyük güçlerinin çaresiz bir piyonu konumunda olduğunu belirtmiştir. Bununla birlikte, 16 yıllık iktidarının ardından Atatürk'ün vefatı sonrasında; güçlü, modernleşmiş, Batılılaşmış ve dünya siyasetinde stratejik konumunu sonuna kadar kullanabilen bir cumhuriyet bıraktığını ifade etmiştir⁷⁰.

⁶⁷ Ayasofya'nın müzeye dönüştürülmesi, Bakanlar Kurulu'nun 24 Kasım 1934 tarihinde aldığı karar ile gerçekleşmiştir. Bk. *T.C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA)*, Fon Kodu: 30.18.1.2, Kutu: 49, Gömlek: 79, Sıra:6 (Ayasofya Camii'nin müzeye çevrilerek, çevresinde bulunan dükkânların yıktırılması).

⁶⁸ Knott'un yaptığı bu yorumda, “İslam'ın Mekkesi” yerine “İslam'ın Kabes'si” denmesi daha doğru olacaktır. Zira bu yazıda bahsedilen bir şehir değil bir mabettir.

⁶⁹ *TWP*, 12 Kasım 1938, s. 6.

⁷⁰ Donovan'ın yazısının bulunduğu sayfada ayrıca, Atatürk'ün Genelkurmay Başkanı Fevzi Çakmak ile konuşurken çekilmiş bir fotoğrafı, Türkiye'nin dünya üzerindeki stratejik önemini gösteren bir harita ve İstanbul Boğazı'nın yer aldığı bir İstanbul fotoğrafı yer almıştır.

Bahsi geçen yazıda, Atatürk'ün gerek kendine gerekse milletine duyduğu güvenini hiçbir zaman kaybetmediği, ülkesinin yükselişine şahitlik ettiği, ardında millî birliğini sağlamış modern ve Batılı bir Türkiye bıraktığı⁷¹ belirtilmiştir. Osmanlı Devleti'nin; zayıflığından, Avrupalılar için "Hasta Adam" olarak anılmasından, iç çekişmelerle parçalanmış başkentinden ve Büyük Avrupalı Güçlerin entrikalarını gerçekleştirdikleri bir savaş alanı olarak kullanılmasından dolayı, Atatürk'ün gençliğinde utanç duyduğu ifade edilmiştir. Ayrıca Birinci Dünya Savaş öncesindeki Osmanlı Devleti'nin sınırlarının Atatürk dönemindeki Türkiye'nin iki katından daha fazla olduğu belirtilmiştir. Bununla birlikte Osmanlı Devleti'nin zayıf enerjisini çok sayıda millettten oluşan halkını kontrol etme çabalarına dağıttığı ve devletin emperyal operasyonlara dayanabilecek gücünün olmadığı ifade edilmiştir. Atatürk'ün liderliğindeki Türkiye'nin topraklarının büyük devletlerin çıkarlarının çatışma alanı olmadığını altı çizilmiştir. Türkiye'nin, Güneydoğu Avrupa ve Küçük Asya'nın diğer uluslarıyla kıyaslandığında, güç siyaseti oyununda kendi elini oynayabilen heybetli bir devlet olmayı başardığı belirtilmiştir. Geçmiş yıllardaki savaş kabiliyetlerini kaybetmiş olması ve iyi yönetilmemesi gibi sebeplerle gölgelenmiş 16 milyondan oluşan modern Türkiye'nin, sağlam bir ırktan gelen 150.000 kişilik yüksek eğitilmiş ve iyi donanımlı bir ordu ve büyüyen hava kuvveti ile savunulduğu ifade edilmiştir. Ayrıca, hızla gelişen demiryolu⁷² ve karayolu ulaşım sistemlerinden, imalat sanayiinin istikrarlı bir şekilde teşvik edildiğinden ve ülke ekonomisinin

⁷¹ İlgili yazıda ayrıca, Atatürk'ün öldüğü gün, Dolmabahçe Sarayı'nda sekiz doktor yanında dururken son kez kapanan mavi gözlerinin, çürümüş ve parçalanmış bir Doğu İmparatorluğu'nun yıkıntılarında dönmüşen, ateşli enerjisiyle harekete geçen, doğal kaynaklarını ve stratejik konumunu tam olarak kullanan modern bir Batı devletine dönmüşen Türkiye'yi gördüğü belirtilmiştir.

⁷² Donovan, 200 kilometre ile devralınan demiryollarının uzunluğunun Atatürk'ün yönetiminde 4.000 km. nin üzerine çıkarıldığını ifade etmiştir. Bununla birlikte Kurban Ünlüöner, Osmanlı Devleti'nden Türkiye Cumhuriyeti'ne toplam 4.138 km. uzunluğunda demiryolu kaldığını belirtmiştir. Ayrıca Ünlüöner, makalesinde yer alan Tablo:4'te; 1923 senesinde kullanıma açık demiryolu hattının uzunluğunun 3.756 km. 1940 yılında ise 7.381 km. olduğunu belirtmiştir. Dolayısıyla 1923 ile 1940 yılları arasında toplam 3.625 km. uzunluğundaki hattın faaliyete geçirildiği anlaşılmaktadır. Bk. Kurban Ünlüöner. "Türkiye'de Ulaştırma Sektörünün Tarihi Gelişimi (Karayolları-Demiryolları)", *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 5/5, Ekim 1992, s. 331-351.

temeli olan tarımın doğru bir şekilde organize edildiğinden bahsedilmiştir⁷³.

Donovan ayrıca, modern Türkiye'nin görünümünü; *"Tek bir adamın yeteneğinin ve acımasızlığının bir anıtı"* olarak nitelendirmiştir. Yeni Türkiye'nin, *"kapitülasyon prangalarından kurtulmuş ve yeterince güçlü olan modern bir devlet"* olduğunu belirtmiştir. Bununla birlikte, Türkiye'nin güçlü olmadığı, zorda olduğu zamanlarda bile Atatürk'ün büyük güçlerle eşit şartlarda buluşmaktan çekinmediğini yazmıştır. İlgili yazıda ayrıca İngilizlerin ve Nazilerin Türkiye'ye kredi sağladığı, İngiltere'den alınan 16.000.000 sterlinlik kredinin büyük kısmının silahlanma için kullanılacağı, Almanya'dan alınan 150.000.000 marklık ticari kredinin ise endüstriyel ve askerî alanlardaki teçhizat ve malzemelerin satın alınması ve bayındırlık işleri için kullanılacağı yazılmıştır. Bu kredileri sağlayan ülkelerin Türkiye'ye bir dayatmasının olmadığı da altı çizilmiştir. Ayrıca, Türk gelirlerinin yabancı güçlerin kontrolüne verildiği kapitülasyonların kaldırıldığı ifade edilmiştir. Atatürk'ün; Türkiye'yi modern, Batılı bir hâle getirmek için inanılmaz bir enerjiyle reformlar yaptığı, bu sırada asla durmadığı ve geri adım atmadığı⁷⁴, 480 harf kombinasyonundan⁷⁵ oluşan eski Arap alfabesinin yerine 26 harflik modern Latin alfabesini uygulattığı, tüm nüfusa okuma-yazma imkânı sunduğu, bu gibi sebeplerle özellikle yaşlı Türk kadınları arasında pek çok düşman edindiği⁷⁶, halkına Latin alfabesini açık havada öğretmek için bir karatahtayı ülke çapında taşıdığı belirtilmiştir. Bunun yanında Mustafa Kemal'in, iyi eğitilmiş bir Millet Meclisi'nden, Atatürk soyadını aldığı yazılmıştır. Donovan, yazısının sonunda Atatürk'ün ölümü sonrasında, kurduğu düzenin Türkiye'de

⁷³ Görüldüğü gibi, Atatürk döneminde Türkiye, sınırlı alanlarda değil, çağdaş medeniyetler seviyesine ulaşmak adına gereken pek çok alanda faaliyet göstermiş ve ilerlemiştir.

⁷⁴ Atatürk'ün, fes yerine Batı tarzı şapkalar taktırmasına karşı çıkanların itaatini sağlamak üzere askerleri devreye koyduğu ifade edilmiştir.

⁷⁵ Bu yazıda geçen "480 harf kombinasyonu" ifadesi ile ne demek istendiğine dair bir kaynak bulunamamıştır.

⁷⁶ Bu sebeple Mustafa Kemal'in zekice davranıp okuryazarlığı yalnızca 42 yaşın altındaki erkek ve kadınlar için zorunlu tuttuğu ve bunun sonucunda da kadınların okuma ve yazma derslerine yoğun bir şekilde kaydolduğu belirtilmiştir.

devam edip etmeyeceğinin Türkiye'nin bir imtihanı olduğu⁷⁷ yorumunda bulunmuştur⁷⁸.

Sonuç

Bu çalışmada, günümüzde de etkisini sürdüren *TNYT* ve *TWP* gazetelerinin Atatürk'ün ölümü üzerine yaptıkları yayınların incelenmesi gerçekleştirilmiştir. İlk bulgular, her iki gazetenin de Atatürk'ün ölüm haberini ayrıntılı olarak duyurduklarını göstermektedir. Değerlendirilme, "Atatürk'ün Ölüm Haberinin Verilmesi", "Atatürk Sonrası Türkiye İçin Öngörüler", "Mustafa Kemal'in Çocukluğu ve Kişiliği", "Mustafa Kemal'in Askerî Dehası", "Atatürk'ün Siyasi Dehası" ve "Atatürk'ün Türkiye İçin Önemi" olmak üzere altı başlık altında yapılmıştır.

10 Kasım 1938 tarihinden itibaren her iki gazete, Atatürk'ün ölüm haberini detaylı olarak vermiştir. Haberlerde, Gazi Paşa'nın ölüm sebebi, son nefesini verirken yanında kimlerin bulunduğu, ölümünün ardından Türkiye'de yaşanan yaslar ve Türk yetkililere verilen taziyeler yer almaktadır.

Ayrıca Atatürk sonrasında Türkiye'nin cumhurbaşkanı olma ihtimali bulunanlar arasında İsmet İnönü'nün öne çıktığı, belirtilmiştir. Türk milletinin İnönü'yü cumhurbaşkanı olarak görmek istediği belirtilmiştir.

Mustafa Kemal'in çocukluğu ve kişiliği, bağımsızlık tutkusu, askerî eğitime yönelme süreci ve seküler dünya görüşü ile bu anlayışının kendisinden sonraki Türkiye'de devam ettirildiği vurgulanmıştır.

Atatürk'ün askerî ve siyasi alanlarda dâhi olduğuna dair yapılan tespitler, Çanakkale Muharebeleri, Millî Mücadele ve Lozan Antlaşması'ndaki başarılarıyla doğrulanmıştır.

Gazi Paşa'nın, ülke topraklarının işgalden kurtarılmasındaki dirayeti ve Batılı aynı zamanda milliyetçi değerlere sahip, modern bir Türkiye Cumhuriyeti Devleti'ni kurmadaki rolü vurgulanmıştır.

⁷⁷ Donovan'ın bu değerlendirmesine Türk milleti, Atatürk'ün ölümünden 87 yıl geçmesine rağmen kurduğu cumhuriyeti devam ettirerek en güzel cevabı vermiştir.

⁷⁸ *TWP*, 13 Kasım 1938, s. 5.

Bu çalışma, Atatürk'ün ölümünün ardından ABD'de yayın yapan iki önemli gazetenin Türkiye ve Atatürk algısını nasıl yansıttığını ortaya koymuştur. Ancak dünyanın farklı bölgelerindeki henüz incelenmemiş diğer gazetelerin de benzer doğrultuda incelenmesi, Atatürk'ün küresel etkisinin daha kapsamlı bir şekilde anlaşılmasına katkı sağlayabilir. Ayrıca, *TNYT* ve *TWP* gibi etkili yayın organlarının Atatürk'ün ölümüne dair yaptıkları yorumlar, onun yalnızca Türkiye için değil, dünya için de ne kadar önemli bir lider olduğunu bir kez daha göstermektedir.

Kaynakça

Arşiv Kaynakları⁷⁹

T. C. Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivleri Başkanlığı Cumhuriyet Arşivi (BCA).

Kitap ve Makaleler

Agayev, Elnur, "Atatürk'ün Vefatının Sovyet Basınında Yansıması", *Cumhuriyet Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 11, 2010, s. 131-156.

Anchieri, Ettore, "Roma — Berlin Mihverinin İç Yüzü (1937-1940)". *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 16(1), 1959, s. 58-70.

Aşkun, İnal Cem, "Söylevdeki Kişiliği İle Atatürk", *Atatürk Yolu Dergisi*, 3(11), 1993, s. 259-270.

Arıkan, Zeki, "İttihat-Terakki Ve Kapitülasyonlar", *Çağdaş Türkiye Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 5(13), 2006, s. 217-220.

Benhür, Çağatay, "Atatürk'ün Vefatının Ukrayna Basınına Yansımaları", *Selçuk Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, 43, 2018, s. 369-383.

Çağlar, Günay, "Kuvây-ı İnzibatiye", *Atatürk Yolu Dergisi*, 4(15), 1995, s. 343-365.

Çiçek, Ömer, "İttihat ve Terakki Partisi: Tarihsel ve Kuramsal Bir Değerlendirme", *PESA Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 5(2), 2019, s. 107-123.

Çolak, Melek, "Atatürk'ün Vefatı Ve Macaristan'daki Yankıları", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 19(57), 2003, s. 1009-1016.

Dirier, Ayten, "Kuvayı İnzibatiye / Hilâfet Ordusu", *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, 8(3), 2021, s.968-983.

⁷⁹ Arşiv kaynaklarının ayrıntılı künyeleri dipnotlarda gösterilmiştir.

Enginsoy, Cemal, "Gerçekçi Atatürk", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 9(27), 1993, s. 513-522.

Gerede, R. Hüsrev, "Atatürk", *Bellekten*, 20(80), 1956, s. 565-570.

Giritli, İsmet, "Atatürk Ve Cumhuriyet", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, XI(33), 1995, s. 779-807.

Halaçoğlu, Yusuf – Eren, Halit, "Batı Trakya", *TDV İslam Ansiklopedisi*, C. 5, 1992, s. 144-147.

Harris, George S., "The Ambassadorship Of (Mehmet) Münir Ertegün (1934 1944)", *Studies in Atatürk's Türkiye: The American Dimension*, ed. George S. Harris and Nur Bilge Criss, Brill Publishers, Leiden, 2009, p. 177-196.

Irmak, Sadi, "Atatürk'ü Anarken", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 1(1), 1984, s. 164-166.

Kırömeroğlu, Nida, "Mizah Penceresinde Birinci Dünya Savaşı (1914-1918)", *İstanbul Ü. SBE, Doktora Tezi*, 2022, İstanbul.

Kutkan, Özlem, "Hatırlanmayı Bekleyen Bir Kitap Ve İstanbul Köpekleri Üzerinden Düşündürdükleri", *Vakanüvis - Uluslararası Tarih Araştırmaları Dergisi*, 7(2), 2022, s. 904-923.

Otaç, Tuğrul, "İkinci Dünya Savaşında Müttefik Konferansları Ve Türkiye İçin Önemi", *Genel Türk Tarihi Araştırmaları Dergisi*, 1(1), 2019, s. 97-126.

Özgüneş, Mehmet, "Devlet Adamı Atatürk", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 1(1), 1984, s. 192-194.

Püren, Nejla, "Atatürk'ün Ölümünün Almanya'daki Yansımaları", *Tarih Ve Günce*, 6, 2020, s. 225-242.

Sarı, Mustafa, "The Times Gazetesine Göre Atatürk'ün Vefatı", *Sakarya Üniversitesi Fen Edebiyat Dergisi*, 10(2), 2008, s. 371-382.

Surur, Amrela Sany, "Etiyopya'da Modernizimin Başlangıcı: Başkent Addis Ababa'nın Kurulması ve Modernleşmesi Üzerinde Etiyopya-İtalya Savaşlarının Etkisi", *Kocaeli Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 29, 2015, s. 91-103.

Şener, Abdüllatif, "İttihat Ve Terakki Cemiyetinin İktisadi Ve Mali Politikaları (1908 - 1918)", *Hacettepe Üniversitesi İktisadi Ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(1), 1990, s. 203-232.

Toker, Metin, "Atatürk Ve Barış", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 3(9), 1987, s. 537-50.

Tünay, Bekir, "Atatürk Ve Cumhuriyet", *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 3(7), 1986, s. 155-70.

Unat, Kadri, "Başbakan Celal Bayar'ın Atina Ziyareti Ve Türk-Elen Munzam Paktı'nın İmzalanması (27-30 Nisan 1938)", *Avrasya Uluslararası Araştırmalar Dergisi*, 9(27), 2021, s. 489-505.

Ünlüönen, Kurban, "Türkiye'de Ulaştırma Sektörünün Tarihi Gelişimi (Karayolları-Demiryolları)", *Dicle Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 5(5), 1992, s. 331-351.

Üste, Ahmet, "Birinci Dünya Savaşı Sonrasında Avrupa'da Güç Dengesi ve Hitler'in Güç Dengesi Politikası". *Aydın İktisat Fakültesi Dergisi*, 3(1), 2018, s. 68-82.

Yaşar, Selman, "Atatürk Ve Cumhuriyet", *Kesit Akademi Dergisi*, 7, 2017, s. 49-77.

Sürelî Yayınlar⁸⁰

Hâkimiyet-i Milliye

The New York Times

The Washington Post

Ulus

Dijital Kaynaklar

<https://www.britannica.com/biography/Cordell-Hull> (11.03.2024).

<https://www.ismetinonu.org.tr/ataturk-ve-inonu/> (12.03.2024).

⁸⁰ Sürelî yayınların ayrıntılı künyeleri dipnotlarda gösterilmiştir.

EKLER

Ek 1. Atatürk'ün ölümü sonrasında ABD'de yayın yapan *The New York Times*'ta yer alan Atatürk'ün ölümünü haber veren ve Atatürk sonrası Türkiye ile ilgili yazı (TNYT, 11 Kasım 1938: 1.)

ATATURK DIES AT 58; TURKS WILL ELECT A SUCCESSOR TODAY; NATIONAL ...
Wireless to THE NEW YORK TIMES.
New York Times (1923-), Nov. 11, 1938; ProQuest Historical Newspapers: The Washington Post.
#B 1

ATATURK DIES AT 58; TURKS WILL ELECT A SUCCESSOR TODAY

**National Assembly Expected
to Name Gen. Inonu, Former
Premier, as President**

NATION GOES IN MOURNING

**Peaceful Transition to New
Era Seen—Unity Is Stressed
Under Ideal of Founder**

Wireless to THE NEW YORK TIMES.
ISTANBUL, Turkey, Nov. 10.—
Kemal Ataturk, President and creator of modern Turkey, died today at Dolma Baghche Palace at the age of 58. He had survived thirteen wounds received in battle and a number of assassination attempts, but succumbed to cirrhosis of the liver.

It is expected that General Ismet Inonu, former Premier and President Ataturk's comrade-in-arms, will be chosen tomorrow morning by the Republican People's party to succeed the dictator-soldier, hero of the reborn nation.

The bulletin announcing the death of Ataturk and signed by eight doctors read:

"The President's general condition, the gravity of which was announced in a bulletin published last night, grew steadily worse. On Nov. 10, 1938, at 9:05 A. M., our great chief, in a deep coma, breathed his last."

Three minutes after his death Salih Bozuk, former aide and one of the President's closest friends, unsuccessfully attempted suicide by shooting. He was seriously wounded.

Ek 2. Atatürk'ün ölümü sonrasında ABD'de yayın yapan *The Washington Post*'ta yer alan, Hedley Donovan'ın kaleme aldığı Atatürk ve Türkiye ile ilgili yazı (TWP, 13 Kasım 1938: 5.)

THE WASHINGTON POST, SUNDAY, NOVEMBER 13, 1938.

Fearless Turk Leader Taught Country How to Take Care of Itself

Kemal Atatürk Never Lost His Confidence

The Hero From a Slave Race Who Had Learned a United Country Modern Turkey Is Western Land

By Hedley Donovan

It is hard to believe that the man who, in the words of the late Mustafa Kemal, "was the first to lead the Turkish people to the independence of their own land" is now a man who has learned to take care of himself.

It is hard to believe that the man who, in the words of the late Mustafa Kemal, "was the first to lead the Turkish people to the independence of their own land" is now a man who has learned to take care of himself.

When Kemal Atatürk became president and dictator of Turkey in 1923, he started out a Turk and ended him, during part of the great period of Turkey and the world, as a man who had learned to take care of himself.

He did not have a strong military or industrial background, owing to the fact of the country's position at the time of his coming to the power. He did not have the help of the great powers. He did not have the help of the great powers.

Pursued Policy of Opportunism

Atkinsmen Learn Turkish People Aid 'New Deal'

Such Defenses

With the collapse of the Ottoman Empire and the establishment of the Turkish Republic in the year 1923, the Turkish people were in a state of confusion. They were in a state of confusion. They were in a state of confusion.

Wrote Down His

He wrote down his thoughts and feelings in a book which he called "The March 19" and which he published in 1934. It is a book which is a masterpiece of Turkish literature. It is a book which is a masterpiece of Turkish literature.

Kemal Turkey Can Take Care of Itself

He has shown that he is a man who is capable of taking care of himself. He has shown that he is a man who is capable of taking care of himself. He has shown that he is a man who is capable of taking care of himself.

Follows British and Soviet Aid

He has shown that he is a man who is capable of taking care of himself. He has shown that he is a man who is capable of taking care of himself. He has shown that he is a man who is capable of taking care of himself.

Extended Abstract

After the Armistice of Mondros, when the country was liberated from occupation under the leadership of Mustafa Kemal Pasha, Gazi first established and then designed the new Türkiye. This situation was realized in line with Gazi Pasha's dreams dating back to his student years. Although Mustafa Kemal Pasha encountered many obstacles during this process, he worked resolutely in line with his goals. Governing the country with a republican regime was among the greatest of these goals. As can be seen, Gazi's Republic of Türkiye was not founded by chance. After Gazi's death, Atatürk's work friendship with İsmet İnönü, who was elected as the second president of the Republic of Türkiye, began in the Second Army after the Battles of Çanakkale. In addition, Mustafa Kemal Pasha used the following expressions in the telegram he sent for İsmet Pasha's successes in the Battles of İnönü: "You defeated not only the enemy there, but also the ill fate of the nation." However, Gazi Pasha deemed it appropriate for İsmet Pasha to be the head of the delegation assigned from Türkiye for the Lausanne Peace Treaty, which is of great importance for the international presence of the Republic of Türkiye today. We understand that Atatürk's relations with İsmet İnönü had cooled down the year before his death, when he saw Celal Bayar as suitable for the prime ministry instead of İnönü. However, the Turkish nation was aware of how much the founder of the state, Mustafa Kemal Pasha, trusted İnönü. Therefore, the next president after the founding leader could not be anyone other than İsmet İnönü.

It is understood from the words of Gazi, "They will go as they came!" when he saw the warships belonging to the Allied Powers occupying his country on the day he arrived in Istanbul after being called to the capital from the Southern Front after the Armistice of Mudros, that he had a foresighted personality. It is understood that he was a strong leader, as he convinced those around him and even the public to believe in the National Struggle despite the arrest warrant issued against him under pressure from the British. İsmet Pasha also stated that Gazi had a determined nature and was very effective in implementing and having the decisions he made implemented. It is a rare situation for someone with a military genius to also be a genius in the political arena. These characteristics of Mustafa Kemal Pasha were known in Türkiye, as well as in foreign countries, as seen in the news in the newspapers examined. In a republican Türkiye built on the basis of the West, the public, just like Gazi Pasha, should be able to dance like a European on the one hand, and on the other hand, should know the Zeybek dance very well.

News in *The New York Times (TNYT)* and *The Washington Post (TWP)* newspapers after Atatürk's death; It is classified under six separate headings as how the news of Atatürk's death was given, what predictions were made for Türkiye after Atatürk, what was written about Atatürk's personality, how they evaluated Mustafa Kemal from a military perspective, what they thought about Atatürk's political attitudes and statesmanship, and their thoughts about Atatürk's importance for Türkiye. The death of Atatürk, which is the subject of this study, has found wide coverage in newspapers published in many parts of the world as well as in Türkiye. Research articles examining the news about November 10 have been written in Germany, England, Hungary, the Soviet Union, and Ukraine, which are among these countries. However, since the evaluations of *TNYT* and *TWP* newspapers on the subject have not been previously identified in an academic research article, it is thought that this article will contribute to the relevant field.

After Mondros, the first priority was to save the country from occupation. The first condition for this was to ensure national unity and unite the nation around the common denominator of the "National Struggle". His actions in this direction caused Gazi to be followed with interest abroad in the relevant period. In this article, in order to determine the interest in him and the state he left behind from abroad, the publications made by *TNYT* and *TWP*, which continue to be influential today, on Atatürk's death were examined. The evaluation of the articles in these newspapers was made under six separate headings: "The News of Atatürk's Death", "Predictions for Türkiye After Atatürk", "Mustafa Kemal's Childhood and Personality", "Mustafa Kemal's Military Genius", "Atatürk's Political Genius" and "Atatürk's Importance for Türkiye".

When the publications of both newspapers on the subject in the days following November 10, 1938 are examined; It was seen that the news of Atatürk's death was announced in detail. While this news was given; the reason for the Gazi's death, who was with him when he took his last breath, the mourning experienced in Türkiye after his death and the condolences given to the Turkish authorities were mentioned. It was stated that İsmet İnönü stood out more than others among those who had the possibility of becoming the president of Türkiye after Atatürk. It was stated that despite the coldness between İnönü and Atatürk, the Turkish nation wanted to see İsmet Pasha as the president. Regarding Mustafa Kemal's childhood and personality; it was stated that he was raised in a family of civil servants, that he had problems in the beginning of his school years due to the independence characteristic in his character, but that he had teachers who noticed the talent in him and that he continued his education life in military

school despite his mother's different wishes. It was also stated that Mustafa Kemal's determination and discipline in implementing the decisions he made were seen from his student years, that he was open to different ideas and that his secular worldview was also seen in his state administration. In addition, it has been observed that many observations have been made regarding Mustafa Kemal Pasha's genius in military and political fields.

In this context; it has been stated that after his successes in the Gallipoli Wars, his military talent was recognized within the country, thus creating the ground for the Gazi to achieve his goals. It has been emphasized that thanks to the great influence of Gazi Pasha's confidence in himself and his nation, and the sagacity he showed during the liberation of the country's lands from occupation, the Western Powers were forced to end the occupations. It has been stated that Mustafa Kemal demonstrated the genius he demonstrated in the military field during the National Struggle, also in Lausanne and afterwards. It has been stated that he designed Türkiye in line with Western and nationalist values after Lausanne. It has been stated that after the Ottoman Empire was invaded following the First World War and lost its statehood, Atatürk established a modern, self-sufficient and internationally respected Republic of Türkiye with Western values, while giving his people a sense of self-confidence again. As a result of this study, it is revealed that the reflections of November 10th can be investigated in newspapers published in different countries around the world that have not yet been studied. In addition, it is seen that the value of both Atatürk and Türkiye is understood in the articles published by *NYT* and *TWP*, which are published in the USA, one of the most influential states of both the period examined in this study and today, and whose influence is indisputable, after Atatürk's death.